

Nemzeti
Művelődési
Intézet

Harangozó Imre

„Serkenj lelkem mély álmodból...”

Adalékok a téli napforduló hagyományköréhez.

IV/1. rész

Makoldi Sándor Központ

Lakitelek – 2023

„Serkenj lelkem mély álmodból...”

Gondolatok hitről, szeretetről, családról adventi időben

Ádvent a csendes készülődés, a lelki vizsgálódás ideje. Ma a világ bármelyik pontját órák alatt elérhetjük, repülőgépek szállnak a magasba, és zuhannak a mélybe, autók, vonatok ontják magukból a fullasztó füstöt, és szállítják utasaikat. Hómarók tisztítják az országok útjait, s az emberek szívébe, lelkébe vezető utak gyomosak, tisztítatlanok. Ádvent a belső utak tisztításának ideje.

Ma a külső, a csomagolás, a tartalom életére, létére tör. Fontosabbá válik a reklám, mint maga a reklámozott tárgy. Súlyos érték- és érzékzavarral küzd a világ. Még a vallásos ember is gyakran esik a farizeusi csapdába, ha pillanatokra is szunnyadni hagyja tudatos Istenhez-törekvését. Egy egyszerű moldvai magyar parasztasszony így beszélt erről egy alkalommal Marosi Júliának: *„Az isteni szeretet magunk közt nagyobb, mint az egész, eszes imádság. Még a templomban es. Az az isteni szeretet az emberek szíviben. Az ember heába meen a templomba, ha neki nincs oda a gondolatja. Heába imádkozik sokat, ha ő csak kevélységből imádkozott. Csakhogy lássa a világ, hogy én ott imádkoztam, s hogy én es ott vagyok. Az csak kevélység! (...) Aki azt mondja: 'ahogy szereti felebarátját, úgy szeresse magát'. Ez nagyobb imádság, mint bármelyik. Ez az isteni szeretet az emberek szívibe.”*

Van mit tanulni a 21. század emberének saját őseitől. Meg kell állítani világunk egyre sebesebben pörgő tempóját. Oda kell lassítani magunkat a pásztorok közé, a betlehemi jászoly mellé. Meg kell hallanunk az isteni üzenet örömhírét, amit talán minden teremtmény hall, rajtunk embereken kívül. *„Meghallották a hírt az erdőben a vadak! A fák az erdőben egymásnak hajladoztak, köszöntgettek, még ami görbe fa volt az erdőben, az is kinyújtotta a derekát, mert megszületett a Kisjézus... Hogy a csillagok milyen szépek voltak!”* – mesélte gyermekkorra karácsonyait idézve Gari Margit, mezőkövesdi parasztasszony Fél Edit néprajzkutatónak.

Ádventben elég időnk van tisztítani a lelkünk ösvényeit, meleg fészket készíteni a közénk születőnek. Meg kell állítani a körülöttünk zavargó, örvénylő rohanást! Nehéz dolgunk van! Futó hegyi patakok sebességénél gyorsabban változnak körülöttünk életünk feltételei. Az államilag diktált, kötelezően ránk szabott egyenideológia helyét átvette a gyakorlati, pénzközpontú gondolkodásmód. Több mint három évtized tapasztalatával a hátunk mögött elmondhatjuk, ez a veszélyesebb. Ez nem a testet támadja, hanem a lelket! Az a sanda terv, hogy bennünket élő, érző, gondolkodó emberek helyett mesterségesen fölkellett igényeket mindenáron kielégíteni akaró fogyasztókká süllyesszenek.

Ádvent a zajok kiszűrésének ideje, a tiszta, lelket megszólaltató csendé! Erő kell hozzá, a csöndre vágyás ereje, hogy elzárjuk magunk körül korunk ördögien kitervelt agy- és lélekirtó berendezéseit. A csönd első pillanataiban lelkünkben jelentkező riadalom ne ijesszen bennünket, ez csak a már kialakult kábítószer-függőség tünete. A következő pillanatban már megszólal a lélek igazi hangja. Nyomán elrontott emberi kapcsolatok újulnak meg, szétesett közösségek állnak ismét össze. Megszólal az ének is, az életet termő:

*“Serkenj lelkem mély álmodból,
Vigyázz magadra!
Mert ma Urad jó e világra,
Szép váltságodra,
drága kincset hoz magával orvoslásodra.”*

„Lettem, vagyok, múlok...”

Gondolatok a természet és közösség viszonyáról a karácsonyi ünnepkör kapcsán

Az európai fogalomrendszer kronologikus idővel és valahol kezdődő, folyamatosan fejlődő, állandó növekedésre kárhoztatott világ képzetével él. Kimondatlanul ugyan, de magán hordozza a totális csőd, a „világvége” szükségszerű bekövetkezését is. Ez a világ szerves rendjétől teljesen eltérő világ és időmodell különbözteti meg a legszembevetőbbben az úgynevezett „modern” társadalom gondolkodását az archaikus közösségek világképétől.

Az emberben élő ösztönös megmaradási vágy arra készítette az archaikus közösség emberét, hogy az idő végtelenségét, az örök megújulás természetfölötti valóságát minden részében át és megelő természet történéseit modellezze életével. E készítés az anyagi világon túli létezőkre terelte a figyelmet. Kialakított egy gondolkodásmódot, képzetrendszer, amely a mai, modern emberből teljesen hiányzik. E gondolkodási mód alapja az analógiák keresése s lényegi kérdések szimbolikus megfogalmazása volt. A gondolat tehát a valóságon túli valóságban kereste a megújulás lehetőségét s az élet léte által fölvetődött megválaszolhatatlan kérdésekre a választ. Ez a fajta szellemi törekvés teremtette meg a mesét és a mítoszt. Az önmagát racionálisnak tartó mai ember hadilábon áll a mesével. Nem képes megérteni, miért, hogyan maradtak fenn ezek a történetek évszázadokon, sőt évezredekken keresztül, s miért vonzódik hozzájuk ma is ösztönös lelkesedéssel saját gyermeke. A viszonyt jól jellemzi a ma közkézen lévő általános iskolai tankönyvek meséről megadott definíciója, miszerint: „*A mese kitalált, lehetetlen történet.*”

Embert és közösséget kitűnően jellemezhetünk az általa használt tárgyakkal. A modern kor világképét, mentalitását szemléletesen reprezentálják az egyszerűhasználatos eszközök. A szárazelem, az autó, az evőeszközök és a csomagolóanyagok. Lassan-lassan ilyenné válnak az emberi kapcsolatok is. Hiányzik a megújulás lehetősége, eltűnt az élet ciklikussága. A változásban rejlő állandóság.

Népünk hagyományos, paraszti műveltsége rendkívül tisztán és teljességében őrizte meg a szervesnek nevezett műveltségtípus minden értékét. Érdemes tehát figyelmünket saját hagyományainkra fordítani! Meg kell tisztítanunk a kultúránkhöz kapcsolódó rejtett ereket, amelyek az elmúlt évtizedekben alaposan elszennyeződtek, bedugultak. Erre az útkeresésre, önvizsgálatra a Karácsonyt megelőző adventi időszak a legalkalmasabb, hiszen ez a csendes készülődés, a lelki vizsgálódás ideje.

Amikor a világ bármelyik pontját órák alatt elérhetjük, repülőgépek, autók, vonatok száguldoznak szerte a földgolyón, hagyjuk elgyomosodni a befelé, az önmagunkba vezető utakat. Advent a belső utak tisztításának ideje.

A nyári és kora őszi verőfényes délutánok szépsége már csak emlék. Az élet, a termés már magtárakban van. A külső munkálkodás napjai elmúltak. A fény pedig, amely minden búzaszemre Krisztus arcát sütötte, amely a kukoricát olyan élően Nap színűvé tette egyre kevesebb. A Nap épp csak fölkel, delelőre hág és leszentül, fénye kevés és szórt. A kinti fényhiány ellensúlyozására készítjük az adventi koszorút. Ahogy telnek a hetek, s odakünn egyre kevesebb a fény, benn, a hajlékok fészekmelegében minden héten eggyel több gyertya világol. Fényt ad, melegít és helyet készít a közénk születő kisednek, a Világ Világosságának.

Adventben elég időnk van tisztítani a lelkünk ösvényeit, meleg otthont teremteni a megszületni készülő Fiúistennek. Meg kell állítanunk, ki kell zárunk környezetünkől a technokrata világ zajos, örvénylő rohanását. Nehéz dolgunk van! A futó hegyi patakok sebességénél gyorsabban változnak körülöttünk életünk feltételei. Az államilag diktált, kötelezően ránk szabott egyenideológia helyét átvette az emberi és kulturális értékeket figyelmen kívül hagyó, csak gazdasági érdekeket szem előtt tartó gondolkodásmód. Az a törekvés ma korlátok nélkül érvényesül, hogy az egyént, érző és lélekkel bíró ember helyett

mesterségesen felkeltett igényeket mindenáron kielégíteni akaró, elbutult fogyasztóvá formálják. Az ellentmondáshoz akaratra, önfegyelemre van szükség. Velőig hatoló zajjal támadnak a csöndesség ellenségei. Nap mint nap reklámok özöne zúdul ránk. Mivel pedig az ember gondolkodó és szabad akarattal megáldott lény, agya képes ellenállni a támadásoknak. Ezt azonban tudják azok is, akik a reklámokat készítik. Képeikkel, villanásszerű filmjeikkel az ösztönökre próbálnak hatni, az ösztönre, amely a legkevésbé viseli magán az Isten képére teremtett ember érzelmi és szellemi befolyását.

Az archaikus paraszti közösség embere a hagyomány védelmében élt. E hagyomány biztos értékrendet adott, fogódzókat, támpontokat biztosított. A törvény az élet kerete volt, s ugyanakkor az egyén legkisebb ügyeiben kötelező magatartásformát kívánó szorítás is. A teremtett világ rendjét az Isten is tiszteletben tartja. A közénk születő Megváltó az esztendő legsötétebb szakaszában ölt testet. Megszületésével példát mutat az örök megújulásra és tanúságot tesz a mindenek fölött létező és elkerülhetetlen igazságról.

A *Betlehemi Herceg* – Jézus születésének örömhírét világgá kiáltó szentmisén, december 25-én olvassák templomainkban János evangéliumának csodálatos erejű és tömörségű kezdőmondatait: „*Kezdetben vala az Ige, és az Ige vala az Istennél, és Isten vala az Ige. Ez kezdetben az Istennél vala. Minden őáltala lett, és nála nélkül semmi sem lett, ami lett. Őbenne vala az élet, és az élet vala az emberek világossága.*”¹A mindenség rendjében élő ember számára megnyugvást jelentenek ezek a sorok. Különösen közel áll ez a megfogalmazás a fény misztériumát ősidők óta tisztelő magyar nép lelkéhez. Megnyugvást jelentenek, mert lehet romlott, kilátástalan, reménytelen a világ, s annak pillanatnyi helyzete, uralkodhatnak a sötétség erői, hite szerint mindennél előbb volt, s mindenek fölött áll a világosság, ami kezdettől fogva a teremtő Isten sajátja.

Az igazságba vetett hitét erősítik a Biblia Igéi is, hiszen több helyen világi hatalmat és érdekeket nem nézve kemény szavakkal illeti a földi hatalmasságokat. Keresztelő Szent János a hozzá forduló farizeusoknak és a már-már istentagadásig eljutó szadduceusoknak keményen szemébe vágja az igazságot: „*Ti kígyók és viperák fajzatai! Kicsoda intett meg titeket, hogy az Istennek elkövetkezendő haragjától megmeneküljete.*”²

Jézus sem kíméletesebb az őt vádlókkal szemben: „*És mondák néki /... / egy atyánk van, az Isten. Monda azért nékik Jézus: Ha az Isten volna a ti atyátok, szeretnétek engem: mert én az Istentől származtam és jöttem: mert nem is magamtól jöttem, hanem ő küldött engem. Miért nem értitek az én beszédemet? Mert nem hallgatjátok az én szómat. Ti az ördög atyától valók vagytok, és a ti atyátok kívánságait akarjátok teljesíteni. Az emberölő volt kezdettől fogva, és nem állott meg az igazságban, mert nincs őbenne igazság. Mikor hazugságot szól, a sajátjából szól: mert hazug és a hazugság atyja. Mivelhogy pedig én igazságot szólok, nem hisztek nekem.*”³

Őseinknek vajmi kevés jutott életükben a jézusi igazság fényéből. Jó fél évezrede már, hogy a népünk értékeire, földjére pályázó hamis szófacsarók igazságtalanságait túrni kényszerülünk. Ha jussunkért, életünkért szót mertünk emelni rebellis, hitszegő, lázadó volt a nevünk.

Térjünk vissza az adventi hagyományokhoz. A gyermekek számára oly kedves adventi szent, Miklós alakjához kapcsolódik egy figyelemre méltó legenda, mely a hazugság megsemmisítéséről, s a Szentháromságos tan fényes bizonyításáról szól. A legendát az Érdy-kódexben találjuk meg. A legenda képes beszéde szerint a gonosz legjellemzőbb megnyilvánulási formája a hazugság, s a tévtanítás. Miklós a Szentháromságot tagadó eretnekek előtt fölkapott egy téglát és arra reáütve: „*ottan tűz származék belőle és víz. Marada csak az sár az ő kezében. És mondá: Ímé látod, hogy miképpen három állat vagyon ez teremtett*

¹ Jn. 1, 1-4.

² Mt. 3, 7.

³ Jn. 8, 41-45.

állatban és egy téglá, azonképpen három személyek vannak és egy istenség ő állatjában, a Szentháromságban."⁴

A hazugság mára körmönfontabbá, bonyolultabbá vált. Ma már nemcsak az Isten szentháromságos mivoltát tagadják, de Isten létét is. Korunkat és annak emberét át meg áthatják kis és nagy bajszú antikrisztusok bődületes hazugságai. S náluk is veszélyesebb a névtelenül és arctalanul jelenlévő Antikrisztus, a világ létét veszélyeztető kényelem és élvezethajhász gondolkodásmód. Az ember teljes és visszafordíthatatlan kiszakadása a teremtett világ szerves egységéből.

A 21. század emberének új utat kell találnia. Ez az új út valójában nagyon régi. A teremtés óta rója az ember. Hagyományaink, műveltségünk és hitünk útja ez. Őseink vérükkel, verejtékükkel őrizték meg számunkra, mindnyájunk közös hazáját, amit földnek nevezünk. Tovább kell adnunk nekünk is gyermekeinknek, unokáinknak. Ismét magunkévá kell tennünk azt a szédítően mély értelmű mondatot, amit egy egyszerű hajdú ember rótt föl borotvatartójának oldalára 1828-ban. „*Lettem, vagyok, múlok, ismét leszek.*”⁵ S itt nem valami ködös reinkarnációs tanról van szó, hanem a Nap, amit népünk a régiségben áldottnak nevezett, örökös megújulásáról, a Napéről, amely a földi életünkhöz adja áldott fényét. Az örök Nap is így újul meg, esztendőről esztendőre, karácsony titokzatos éjjelén.

Figyelnünk kell, elközelgett az idő. Útkeresésünket Szent Tamás apostolhoz hasonlóan kell kezdenünk, aki Jézust arra kérte, mutassa meg neki az utat. Jézus így válaszolt: „*Én vagyok az út, az igazság és az élet.*”⁶ Le kell vetkezzük a technika által félistenné tett ember gögjét. Őseink pásztoros alázatára van szükségünk, s részesei leszünk a csodának: „*Imé a szűz fogan méhében és szül fiat, és annak nevét Immánuelnek nevezik, ami azt jelenti: Velünk az Isten...*”⁷

⁴ Molnár V. József: EGÉSZ-SÉG; Melius Alapítvány; Pécs 1995.

⁵ Honfoglalóink élő öröksége a magyar paraszt és pásztorművészetben; Sztélé Alapítvány Debrecen 1996.

⁶ Jn. 14, 6.

⁷ Mt. 1, 23.